

XABIER PÉREZ SÁNCHEZ

Azken etxola hura¹

GONTZAL SANCHEZ NEGRO

*(...) que corriéramos campo a través
a la luz de los fulgores del alba,
chispas blancas sobre un rojo violento,
y que hiciésemos cabañas
en los árboles (...)*
Q. Portet, M. García.

Ez gara leku bakarrekoak, ez gara leku batean luzaro geratzekoak. Ez gara harri sendo ezin mugituzkoak, ez lur sakratuari datxezkon erro sakonera zaleak. Ez gara ortzemuga urrundik amestera

errenditzen diren horietakoak, ez etorri bideko arrastoak erratz presatuarekin ezabatzen dituzten memoria mendretakoak. Ez gara, ez dugu nahi, ez dute lortuko irmotasunaren oroigarri huts eta kamutsa gaitzenik. Ez du denborak gure zibilizazioaren seinalea goroldioz eta pitzadurez beteko ez grandezia eta loriaren aztarrenik datozenen ikuskizun utziko.

Hartu izan baititugu betidanik, bere errautsekin sua itzali ondoren, gure puska guztiak, piltzarretan babestu geure haurrak hotzaren eta otsoen

¹ XXXV "Errenteria Hiria Ipuin Lehiaketa"ren euskara modalitatearen irabazlea. Ereintza Elkarteak antolatua, Errenteriako Udala-ren babesarekin. Epaimahaikideak Juan Garzia Garmendia eta Mirentxu Larrañaga Sueskun izan ziren.

ausikitik, ostendu etsaien begirada eta usaimenetik edozein arrasto, eta isilik, amona zaharren eresia ezpainetan murmurika gehienez, heldu ginen bidean barrena abiatu izan gara hurrengo geralekua non eta noiz aurkituko, ipar-izarra gidari, gidariago oraindik sabelaren gainean kitzika, bihotzean gurari, taldekoon ipuinetan errima ederez ikasgai bilakatu den lekualdatzearen behar eta egarria.

Mila bederatzehun eta laurogeita zazpiko udan eraiki genuen gure azken etxola izango zena. Paseak ziren zenbait egun euritsu eta uztail bukaeran sargoriak hartu zuen oro. Haizea izerdi guttien likitsarekin mamitu zen eta goritu mendiko harriak, hainbeste non gauez, harkaitz kiskalien sakonetik zetorkigun, labe ireki batetik bezala, bero mardul bat aldi berean loa eragin eta eragotzen ziguna. Goizak azkar joaten ziren, luze eta antsikabe, berriz, arratsak. Ahaztuak genituen ia eskola eta liburuak, ezinbestez akaso: irailean ez ginen gure ikastetxe zaharrera itzuliko. Batzuk ondoko herri handiko institutura joango ginen, beste batzuk ofizio batean trebatzen ikastera. Al-daketa honetaz, ordea, ez genion elkarri ezer komentatzen, ez leku haietan ezagutu behar genuen

jendarteaz, ez sikiera hor izango ziren neskez. Inpresioa zen zubi batean geundela, eta hala bazen, guk argi ikusten genuen zubiak hartzen zuen muturretako bat, hasiera-hasieran zegoena; bertan, lagunak, anai-arrebak eta gurasoak, eta eskolako bosgarrenetik gure bihotza jabegoan zuten Estitxu, María edo Izaskun bakoitza. Beste muturra, ordea, itsasoaren beraren neurriko ibai baten barren-barrenean galtzen zen, gure sioux-begiradaren helmenetik kanpo erabat. Baina hor zegoen, beste muturrik gabeko zubirik ez delako, jakina. Inpresio hori genuen, edo banuen, izatez. Baina zubirik ere izan ez balitz, ez zigun axola handirik. Nahikoa genuen eguzki-galdarapeko arratsalde horiek nola edo hala betetzearekin. Bizikletak ipurdiak gorritzeraino hartuta, edo maiz, garajeen utzirik, ondoko herri handiko igerilekuetara oinez joanda. Futbolearen noski, amek esan arteraino *ea atzeratuak ginan, holako eguzkiakin eta zeuok abaruan ez!* Frontoian edo balkoipean kartetan edo, portaletan mahai-jokoren batean aritzen ginen, nahiz eta Gorkaren aitari – eta nireari ere – ernegua ematen zien horrek, eta kamisa-galtzontzilotan jaisten ziren esatera zarata handia egiten genuela eta horrek beren siesta eta amare-

XABIER PÉREZ SÁNCHEZ

na eragozten zuela. Iluntzean – iluntze majiko ordurik gabe arimen ebaslea – gorde-gordekara edo harrapariarenera jolasten genuen, jakin gabe gure arteko azken jolasak izango zirela, ordutik aurrera gauaren bazterretan beste eite batekoak – gordin, gozo eta saminak – izango zirela jokoak.

Baina mila bederatziehun eta laurogeitazazpiko udako uztaile amaierako arrats batek F plazako eserleku batean harrapatu gintuen, egonean, txikleak pipekin nastatuz eta elkarren artean zirikal-di gogaikarriak saiatzen genituela. Garai hartan ez zen inor kanpora joaten eta herrian igaro behar udaren joana, deskubritu berri genuela denbora tarteetan banatzen dela, eta tarte horiek, infinitoraino errepikatzen direnez, badela sobera asti ezerkerian erortzeko eta, bide beretik, asperdura gorrienengan.

Agian, horregatik, Juanjok, sabel aldean pilatzen zitzaizkion pipa oskolak eskuarekin astinduta, bota zigun *zeatik ez diau etxola bat iten* hura.

- Orain, bero honekin? - galdetu zuen anaiak, adinean gora meteoroen eraginez kontu egin behar delako horretan estraineko urratsak eginez.

- Etxola bat, itxi hori umetxondako – marduskatu zuen Iñigo Ruizek, hamar urte zeukana, altueraz ere taldeko motzena zena.

- Hemen ganera, batzuk lan guztia ingo ditek eta besteak potrojorran, betiko moruan –oroitu zuen Robertitok, liskarrerako prest beti. - Txapuza bat iteko... eta beste guztiak bezala pikutara jungo duk hurrengo egunian – gehitu zuen, pedalean hasi eta sprint bat egin aurretik.

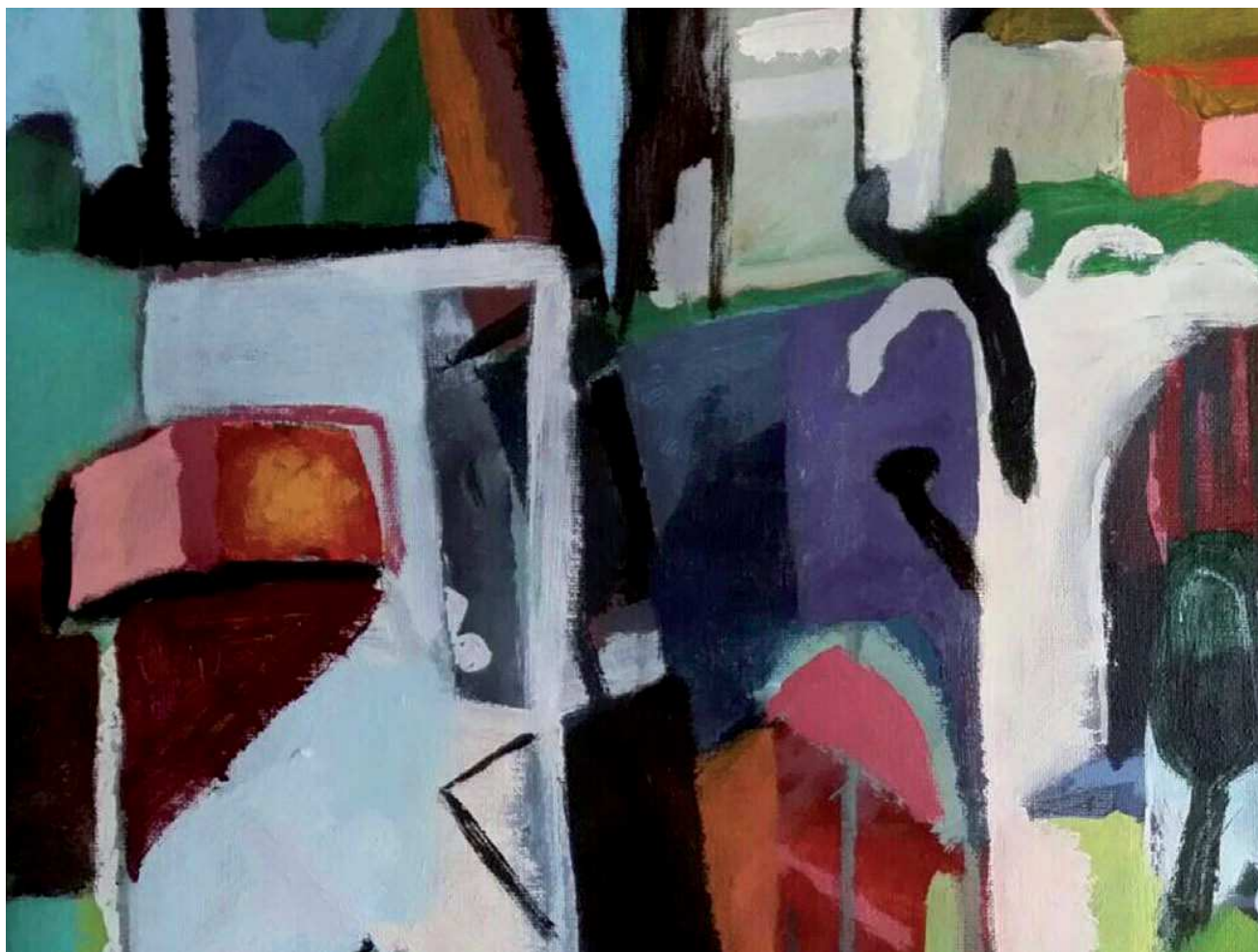
Izan ere, hainbat eta hainbat eginak genituen lehenago, bat ikasturte bakoitzeko, etxean, burusipean, sofaren kuxinak metatuz edo uherrera lagatako kotxe zaharretan inprobisatutakoak zenbatu gabe. Tira, ez ziren hainbeste izango, baina egizue kontu zein puntutatik ikusten dituen haur batek gauzak: egongelako mahaia Artur erregearen mahai borobila bezain handia da; etxeko pasilloa, alboetan logelak dituen, Minotauroaren labirintoa bezalaxe, luze eta galgarria; kaletik lekora ez dago herri xume bat, lau etxe eta eliza batekin, ez horixe, India ezezagunen mapa dago; mantso doan errekek Mississipiaren luzera eta Amazonasen zabalera du eta auskalo zer izaki bizi zaion barruan. Bai, haurren irudimena, non ez den ez zurikeria ez kalkulua kabitzen, epikoa da, hortaz, *bat* den lekuan *hamar* daude, esku-eskura dagoenari, *helduezina* deitzen zaio. Eta lau pinu-abarren bilbe nolabaitekoari *kristolako etxola*

deitzen zaio, haur batek bakarrik senti dezakeen zirrara berezi horrekin, sei-zazpi urteko esku ttiekiek zerbait gogoangarri egin dutelako harrotasun birika-puztaile, amaren eskua eta aitaren aholkua erdeinatu dituen betetasun zehazgabearekin. Gero, egur-puxkak soka ziztrin batez lotu baino egiten ez direnean, eraikitzearen emozioa dator, naturaren hutsartea giza-lanaren emaitzeekin betetzea. Sumeriarrak gara, zibilizazioaren lehenengo zutarriak jarri ditugu Tigris eta Eufrates-en erdian. *Sukaldea* da bazter batean zeremoniatsuki ezarri dugun *adreilu* errea. Plastikoz zati gaizki moztua *atea* da. *Hostoen* teilatuak zeruaren erortzeari berari eutsiko lioke, hain da sendoa eta ondo burutua.

Lurralde urrun eta misteriotsuan altxatu genuen geure azken etxola, kaletik irten eta Soloko bidea hartuta, geure olgetaldi eta arratsalde galdu guztietako pinudira, zeinetatik gure etxea oraindik ikus daitekeen, iritsi ondoren.

Egin genuelako, egin ere, geure etxola hura, denetan azkena izango zena, mila bederatziehun eta laurogeita hamazazpiko uda hartako kalendera aspertu eta euliz betetako egunetan. Indar batek hura egitera eraman gintuelako, automata, itsu, jainko anker bati sakrifizioa egin behar dion jopuaren antzera. Pinudiko bazter batean puntu bat seinalatu genuen; egurkiak eta adreiluak, uralita eta plastikoa ebatsi genituen eta erauzi zabortegi eta eraikin egin gabeetako tripetatik; trepetak eta erremintak errentatu genituen Unai Lequericaren aitaitaren kortatik, eta geure aitaren lonjako kuxtatik untzak, alikateak, artaziak eta kordelak, horren guztiaren falta sumatzean itaunketa gogorra izango zela jakin arren. Anaiak plano marraztu, eta hurrengo egunean, egun osorako txangoa genuela amei sinetsarazita, hasi genuen etxolaren oinarria eta zutondoak hartuko zituen zuloa. Lan isil, astun, neketsua, pilazko irrati baten zarataz lagundua; lan setati, luze, gorra, freskagarriez eta estraineko zerbeza batez aldiari aldiari arindua. Ederra zen ikustea nola, jardunean, mamitzen eta sendotzen ziren gure bular eta besoak, izerdiz, lur lehorrez, erretxinaz nabar eta usaintsu. Badaezpada, oihaneko lau alboetara gutako txikienak, ahulak eta ipurtarinak lanerako, bidali genituen auzoetako etsairen bat zoko-mokoka ez ote zebilen zelatzera. Geure azken etxolak behar zuen hura eta gehiago ere.

Gogoratzen dut orduko hartan dastatu nuela, kontzientziaz, lurraren zaporea, zapore arre,

XABIER PÉREZ SÁNCHEZ

umel, garratza. Gerri erdiraino ailegaten zen zuloa zegoeneko; eguerdi osteko sutean, garrik gabe ari ziren kiskaltzen, kilker eta txitxarren astunean, sasi eta pinu-orbelak. Pinudiko bazter hartan, erreka igarotzen zen errebueta bat eginez, non ura mantsotu egiten zen. Orduan, berriz, lehortxo samar zetorren, eta zapaburu eta aintzirazorriak ez bezala, ez ginen gonbidatuegi sentitzen hango uretan freskatzera, are gutxiago ur haietan, maiz uher, sarri kirastu, korrontean gora alboetan pilatutako lantegi askoren hustubideak bizitarako antzu utzitakoak. Handik, ordea, ekartzen genituen baldeak betarik hautsaren itoa saihesteko eta geure ilusioan porlanaren traza eta itxura hartzen zuen kakanahastea sortzeko.

Eta egunak aurrera jotzen zuen eta, goizez, etxean, txangoaren aitzakian prestatutako ogitartekoa jan eta hortzetan zapore hura, lurrarena, zeinaren ezagupena ez nik ez inork, ezerekin alderatuta, inon ere ikasita ez geneukana, listuaz eta zekaleaz bategina nerabilen ahoan, odolaren zapore izendaezina bezain sarkor eta aspaldiko.

Hasiak ziren itzalak luzatzen eta enborrek zapart egiten zuten arerio ikusezinak guregana isilean hurreratu nahiez adar lehorrak nahigabe zapalduko balituzte bezala. Elizako kanpandorretik kanpaiak entzun ziren, motel, astun, meza-mutila kamaralentan joango bailitz.

- Zein hil da, ba?

- Zu eta biok ez – esan zuen Oscar Castillok, eta gogotsu ekin zion paletarari, bai baitzekien harekin zuloa, ia-ia osorik estaltzen gintuena, bukatzen zela.

Iritsi zen, azkenean, etxola bere osotasunean ikusteko eguna. Azken teila jarri eta Jon Zelaietak, tximinoa bezain arina zenez, kokatu zuen erpinean zumarraren adarra. Zertxobait esan nahi nuen, bokazioz, une berezi hartaz, baina besteak hasi ziren freskagarrien botilak zabaltzen, krispetak jaten eta *inaugurazio* egun hartarako erositako kutixiak kanpineko mahaitik hartzen. Sartu-irten egiten genuen atetik gune hura estralurtar bati ahaztutako espaziontzia balitz bezala; konprobatu genuen ateari jarritako zerraila bazebilela, ekialdeko horman zabaldu genuen

lehiatila egokia zela pinudi-barrenetik norbait bazetorren jakiteko; lurrean bertan landutako maila batean, etxolako hiru pareten luzeran lerratzen zena esertzen ginen, barrezka komentatzen genuen eraikuntzan izandako pasadizoak, nire anaiaren trebezia miresten genuen, pilazko zirkuito batez bonbilla txiki pare bat jarria zuelako, eta argia, sikiera iluntasunaren iluna bereizteko, bazen tokian. Zinta bat buelta eta buelta ari zen radiokasetean; norbaitek interviú bat ekarri zuen eta hura eskuz esku ibili zen barre algara eta keinu lizunen artean; batek isiltzeko eskatu zuen zarataren bat entzun zuelakoan, baina *tu madre ha venido a buscarte* bota zion beste batek. Korroskadetan lehiaketa antolatu zen, zarata higuigarriena gero; zigarro bat pasa zen, norbaitek ez tul egin zuen gogor, zaunka batean bezala.

Agertu ziren bat-batean. Bi ehiza-zakur, inguruka hasi zitzaizkigunak, urduri, mehatxari; krispetak poltsak lerdeaz blaitu zituzten, belaunak busti haien mutur melengaz, edontziak bota buztanaren ezpata nerbioarekin. Etxolatik atera ginen arrapaladan.

- Txuri, Bizkor, hona!

Ibai ondoko xidorretik azaldu zen Lolo Solozabal. Txaleko poltsikodun zikina zeraman niki berde baten gainean; praka bakero moztuetatik sorta bat zenbait txori odoljarioz; nobia edo lehengusina bat dantzalekura baileraman, eskopeta ukondotik dindilizka, zabalik, tiro egin berritan eta xede berriren peskizan, atsedenerako haizea irentsiko balu bezala.

- Hara, zer diau hemen? Koño, kritolako txaboliala! Baina zuek halako memelokerikin oraino?

Gu baino hiru urte gehiago zeuzkan, baina ardoa edaten zuen koadrillan eta sartua zion mingaina neskaren bati ahoan. Nagusia, horrenbestez.

- Zuri zer inporta zatzu?- Bota zion Oscar Castilok.

- Hara, hemen diau Castillo gaztia, Castillo anaietan txikerrena. Ongi. Banun nik susmoa saltza honetan usain txarra zegola.- eta etxola begiratu zuen polizia baten keinu mesfidatiz.

- Hartzak hire txakurrak eta ospa hemendik-ol dardu zitzaion bestea, ukabilak harri eginda.

- Oso tipikoa, Castillotar kabroi bat agintzen. Odolean daroazue. Kabroien odol gaiztoa. Oraindik akordatzen naiz Manolito zure anai handiak burua makil batez kraskatu zidanekoa.

- Merezita huen, txibatoagatik - esan zuen hortzartean Oscarrek. Besteak besoak tenkatu zituen.

- Klaro, klaro. Matoiak eta lapurrak. Zure beste Anaiak, Carlitos, oaindik ez dit ostu zidan bizikleta hura bueltatu.

- Ez zuan zeuria, biok aurkitu zenituzten hortik botata, eta hark zotzetan irabazi!

Lolok ezpainak okertu zituen keinu mingots batez. Batek esan zuen pakean uzteko eta jaiarekin jarraitzeko, joango zela. Txakurrek usnatu egin zuten ehizakiren nahian. Kanpai hotsa entzun zen urrundik. Bukatu zen kasetean musika. Oscarrek ttu egin zuen lurrera, Loloren bota potoloak zuedenetik oso gertu. Bestea eskopeta itxi zuen txantxetakoa zein zemaikoa izan zitekeen begirada batez.

- Ba esaiok hire anai Luisi ez ibiltzeko nire arrebaren errondan. Bakarrik falta zat zeuon odola neurearekin nahastia. Abisatuta zegok. Eta Oscarri apuntatzeko imintzioa egin zuen.

Zaunka egin zuten txakurrek supituki; txori-zirimola bat atera zen sasietatik, eztanda moduko bat eginez airean gora. Gutako inork ez zuen asmatuko zer erantzun zion Oscarrek Luisi, huraxe ez baikenuen entzun. Irribarre egin zuela bai, eta esandako hark zerbatanaren zuzentasun eta minaz iltzatu zela Loloren kopetan, baita ere. Lipar bateko gorraldi horren ostean, isiltasuna, eta kanta ilun baten lema bezain temoso, kanpai hotsaren oihartzuna.

Mila bederatziehun eta laurogeitazazpiko abuztuan egin genuen geure azken etxola. Gero, iraila etorri zen aldaketa guztiakin. Jendarte berria ezagutu eta beste neska batzuk maitatu genituen. Bakandu egin ziren geure enkontruak, eta solasak lehenengo melankoliez bete. Uztaileko euriak eta abuztu sargoriak izan ziren berriz, baina ez ginen jadanik ondoko pinudira joaten, hain zuzen ere Robertitoren aitak herentzian jaso eta hura pinuz soildu ondoren, bere ehiza-txakurrak hezteko hesitu zuelako. Hango bazter batean, ordea, errearen errebuelta batean, aintzinako zibilizazio baten hondakin eta gomutagarri, zulo bat, hondar berri eta lokatz zaharrez erdi estalia. Hondar horiek norbaitek arakatu izan balitu, ez zukeen ezer aurkituko, gomutak ez baitu hezurrik uzten, ez behintzat Oscar Castillorenak, zeinak herriko kanpionsantuan daude, mila bederatziehun eta laurogeitazazpiko udako arratsalde hartatik, Lolo Solozabalen tiro batek - nahita edo istripuz egindakoa, ez da inoiz argitu - bularrean jo eta etxolaren barrualderaino txotxongiloaren moduan jaurti egin zuenetik.